

Wstęp

W latach 1969–1989, nakładem Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, ukazało się kilkanaście tomów dokumentów i materiałów, poświęconych polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej, sygnowanych informacją, że przeznaczone są do użytku wewnętrznego, czyli dla: polityków, działaczy partyjnych, dziennikarzy, naukowców z epoki Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a zatem osób zainteresowanych tematem głównie z powodów zawodowych.

Inicjatorem publikacji oraz redaktorem wszystkich tomów był Jan Rowiński, jeden z najwybitniejszych w Polsce znawców chińskiej polityki, dyplomata, ekspert, naukowiec, później – wieloletni profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Zbiór zawiera najistotniejsze dokumenty poświęcone chińsko-sowieckim sporom granicznym, które podówczas – w momencie opublikowania – wzbudzały polityczne napięcia, konflikty i emocje.

Od wydania pierwszego tomu minęło prawie pół wieku, zdecydowaliśmy się zatem przywrócić materiały do naukowego obiegu, przypominając polskiemu czytelnikowi argumentację i język, jakimi Pekin i Moskwa, dwaj potężni adversarze, szermowali w wielkim sporze historycznym, dotyczącym kształtu i przebiegu granicy chińsko-rosyjskiej, a także współczesne konsekwencje tych decyzji.

Decyzja o publikacji dokumentów, w wersji przytaczanej już przez Rowińskiego, wydaje się przeto słuszna, są one niezbędną lekturą dla wszystkich, którzy interesują się szeroko pojętą problematyką azjatycką, a w szczególności historią kształtowania granicy chińsko-rosyjskiej i chińsko-sowieckiej. Było dla nas nie lada zaskoczeniem, że ani w Bibliotece Narodowej, ani w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, ani w Bibliotece Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych – a więc wydawcy zbioru – nie mogliśmy znaleźć kompletu materiałów, które – jak się okazało – w ciągu ostatnich pięciu dekad

uległy rozproszeniu. Do ich poszukiwań przystąpiliśmy zatem z tym większą determinacją i – dzięki niemałemu wysiłkowi pracowników Zakładu Bezpieczeństwa Globalnego i Studiów Strategicznych Instytutu Studiów Politycznych PAN – udało nam się je skompletować.

Decyzja o publikacji zbioru dokumentów na temat sporu wokół przebiegu granicy chińsko-sowieckiej wynika zatem z głębokiego przeświadczenia, że problematyka ta może się stać w relacjach chińsko-rosyjskich obszarem ponownej debaty, sporu, a nawet konfliktu. Do takiej hipotezy uprawniają nas nie tylko dyskusje w łonie elity politycznej, ale także żywa pamięć historyczna narodu, starannie pielęgnująca wspomnienie wielkiej dziejowej krzywdy, jaka spotkała Chinę ze strony imperialnej Rosji. W tym sensie granica chińsko-rosyjska, mimo iż rozstrzygnięta traktatowo, powszechnie uważana jest za problem otwarty, a historyczna rana Chin pozostaje niezagojona.

Czy wydarzenia najbliższych dekad XXI mogą doprowadzić do wielkiej dekompozycji dotychczasowego ładu terytorialnego w Azji? Dynamiki zmian, przetasowań i nowych konfiguracji politycznych nie sposób dziś przewidzieć. Fakt, że one nastąpią, nie podlega jednak dyskusji. Czy zdominuje je konflikt chińsko-amerykański, czy też druga połowa XXI wyłoni zupełnie nowych adwersarzy. Czy Rosja znajdzie swoje miejsce w tej nowej sytuacji, czy też, pochłonięta problemami wewnętrznymi (niewydolność gospodarcza, inwazja islamu, dekompozycja terytorialna państwa), pozostanie jedynie statystą w grze o najwyższą stawkę – nowy ład polityczno-terytorialny na wielkich przestrzeniach Dalekiego Wschodu?

Wydawca zdecydował się poprzedzić dokumenty fragmentem niepublikowanego eseju prof. Waldemara J. Dziaka *Odyseja chińska 2049*, po to by uzmysłowić Czytelnikowi, że obraz Chin roku 2049 – który dziś traktujemy w kategorii *political fiction*, za kilkadziesiąt lat może stać się realny.

Waldemar J. Dziak